

RAZISKOVALNA NALOGA

TISTO MALO, KAR JIH JE ŠE OSTALO

OSNOVNA ŠOLA LJUBEČNA

AVTORICE:

Stina Hedžet, 9. razred devetletke
Ina Majer, 9. razred devetletke
Sara Železnik, 9. razred devetletke

MENTORICA:

Monika Kaluža, prof.

marec 2006

KAZALO

POVZETEK NALOGE.....	3
ZAHVALA.....	4
1 UVOD.....	5
1.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE.....	6
1.2 HIPOTEZE.....	7
1.3 METODOLOGIJA DELA.....	8
2 TEORETIČNI DEL.....	9
2.1 OPEKARSTVO NA LJUBEČNI.....	9
2.2 ARHITEKTURA POLJSKIH OPEKARN.....	10
2.3 POSTOPEK ROČNE IZDELAVE OPEKE.....	11
3 RAZISKOVALNO DELO.....	12
3.1 ANKETA.....	12
3.1.1 Anketni vprašalnik	12
3.1.2 Rezultati ankete	14
3.2 PRIMERJAVA POLJSKIH OPEKARN NA LJUBEČNI	20
3.2.1 Štumfova opekarna	20
3.2.2 Nagličeva opekarna	21
3.2.3 Samčeva opekarna	21
3.2.4 Čatrova opekarna	25
3.2.5 Šumrova opekarna	26
3.2.6 Hojnikova opekarna	27
3.3 POLJSKE OPEKARNE PO SLOVENIJI	29
4 ZAKLJUČEK.....	30
5 LITERATURA.....	31
5.1 PISNI VIRI.....	31
5.2 USTNI VIRI.....	32

POVZETEK NALOGE

Profesor doktor Janez Bogataj je dejal: **»Dediščina je vse tisto bogastvo, mimo katerega hodijo mnogi z zaprtimi očmi in ga ne vidijo.«**

Zato smo izdelale raziskovalno nalogo z naslovom Tisto malo, kar jih je še ostalo. Naš glavni namen je bil, da ljudje spoznajo poljske opekarne, po katerih je Ljubečna znana, njihovo arhitekturno zasnovo ter se seznanijo z opekarstvom kot ročno obrtjo. Želele smo tudi izvedeti, koliko opekarn na Ljubečni še stoji in koliko od njih je še delujočih. Med sabo smo jih primerjale po arhitekturni zasnovi in poiskale najstarejšo še vidno poljsko opekarno na Ljubečni. Podatke o poljskih opekarnah smo poiskale v knjižnici, v Zgodovinskem arhivu Celje in na Krajevni skupnosti Ljubečna. Za dosego cilja smo anketirale tudi krajane Ljubečne. Želele smo izvedeti, ali poznajo izraza poljske opekarne in cigonce, kje na Ljubečni še danes vidimo poljske opekarne in katera med njimi je najstarejša. Obiskale smo tudi Hojnikovo opekarno in si ogledale tradicionalen postopek izdelave opeke.

Na Ljubečni danes vidimo samo še štiri poljske opekarne. Na dveh se še ukvarjajo z ročno izdelavo opeke, dve vidno propadata.

Poljske opekarne predstavljajo preteklost in so naša sedanost. Naj ne bo maketa, ki smo jo izdelale, edina dediščina, ki nas bo spominjala na nekaj, kar bi lahko bila tudi naša prihodnost.

ZAHVALA

Brez nekaterih ljudi naše raziskovalne naloge ne bi bilo. Največja zahvala gre naši mentorici, gospe Moniki Kaluža, ki nas je ves čas spodbujala, nam svetovala in pomagala pri raziskovalnem delu.

Zahvaliti pa se moramo tudi gospodu ravnatelju Martinu Grosku, ki nam je pomagal s pomembnimi zgodovinskimi viri. Prav tako gre naša zahvala gospodu Flisarju iz Pečarovcev, družini Hojnik iz Trnovelj pri Celju in ostalim krajanom, ki so sodelovali pri anketi ali nam na različne načine pomagali pri ustvarjanju raziskovalne naloge.

Hvala vam!

1 UVOD

Slovenija ni znana samo po svoji lepi in raznoliki pokrajini. Pečat ji dajejo tudi pridni ljudje. Ti so tisti, ki ohranjajo našo domačo obrt, da ne bi le-ta odšla v pozabo. Vsi poznamo idrijsko čipko, ribniško suho robo, pisanice iz Bele krajine, butare, prekmursko gibanico, krvavice ... le malokdo pa ve, da je v preteklosti v Sloveniji tudi izdelovanje opeke imelo svoje mesto med obrtniki.

Ravno zato smo se odločile, da bomo izdelale raziskovalno nalogo z naslovom Tisto malo, kar jih je še ostalo in ljudem približale poljske opekarne in z njimi domačo obrt, po kateri je znan naš domači kraj.

1.1 NAMEN

Kot smo že v uvodu dejale, je Ljubečna kraj, v katerem je bilo še pred leti moč opaziti mnogo poljskih opekarn ali pečnic oziroma cigonc, kot jih imenujejo prebivalci Ljubečne. Kraju so dajale določeno posebnost. Na žalost jih je danes samo še par.

Te opekarne so stare že več kot sto let in so živa zgodovina tega, kako se je izdelovala opeka nekdanj, ko ljudje še niso poznali strojev ali za njih niso imeli dovolj denarja. Izgled opeke je bil takrat odvisen samo od njihove ročne spretnosti. Z ohranitvijo poljskih opekarn se je ohranil tudi prvotni način izdelave opeke in kot znamenitost našega kraja ga je potrebno ohraniti tudi naprej.

Z nalogo, ki jo ravnokar držite v rokah, želimo izvedeti, koliko je na Ljubečni še vidnih poljskih opekarn in koliko jih še deluje. Poiskati želimo najstarejšo še stoječo poljsko opekarno na Ljubečni. Podrobneje želimo spoznati njihovo arhitekturno zasnovo in namembnost. Med seboj jih bomo primerjale in ugotovile, če je med njimi kakšna razlika. Na koncu pa bi želele še spremljati postopek ročne izdelave opeke.

V naše raziskovalno delo bomo vključile tudi krajane, saj so ravno ti tisti, ki vedo o omenjeni ročni obrti največ. Vprašale jih bomo, kaj oni vedo o poljskih opekarnah, njihovi zgodovini, številu poljskih opekarn na Ljubečni ... Želimo tudi poiskati poljske opekarne drugod po Sloveniji in jih primerjati z našimi ljubečanskimi opekarnami.

Predvsem pa je naš namen približati opekarstvo kot ročno obrt vsem tistim ljudem, ki ga do sedaj niso poznali.

1.2 HIPOTEZE

Na začetku našega raziskovalnega dela smo postavile hipoteze, ki bodo krojile naše nadaljnje delo. Menimo, da se bodo naše hipoteze potrdile, in sicer predvidevamo:

- da ljudje poznajo izraz poljska opekarna;
- da je na Ljubečni malo delujočih poljskih opekarn;
- da je najstarejša poljska opekarna na Ljubečni stara okoli 100 let;
- da je arhitektura poljskih opekarn na Ljubečni enaka;
- da malo ljudi pozna postopek ročne izdelave opeke.

1.3 METODOLOGIJA DELA

Raziskovalna pot nas je na začetku peljala v šolsko knjižnico, kasneje tudi v Osrednjo knjižnico Celje. Poiskale smo knjige in slikovno gradivo o Ljubečni, o poljskih opekarnah na Ljubečni, o zgodovini opekarstva v svetu in na Ljubečni. Presenetila nas je majhna količina koristnih podatkov, zato smo pomoč iskale tudi v Zgodovinskem arhivu Celje. Pomagale pa smo si tudi z že narejenimi raziskovalnimi nalogami na to temo.

Sledilo je terensko delo. Upale smo, da bomo z anketo, ki smo jo razdelile krajanom Ljubečne, prišle do koristnih informacij. V njej smo krajanke spraševale, če poznajo izraza poljska opekarna in cigonca, kje na Ljubečni stojijo oz. so stale poljske opekarne ter kaj vedo o njih. Zanimalo nas je, če vedo, kako so poljske opekarne zgrajene in katera je najstarejša poljska opekarna, ki jo še lahko vidimo na Ljubečni. Ob koncu je sledila še analiza ankete.

Naloga ne bi bila popolna, če ne bi obiskale tudi ene izmed še delujočih poljskih opekarn na Ljubečni in se pogovorile z lastnikom. Pri njih smo si ogledale izdelovanje in žganje opeke.

Nekaj podatkov smo dobile tudi od našega ravnatelja, ki je aktiven član v krajevni skupnosti. Predvsem pa je naše terensko delo temeljilo na iskanju še stoječih opekarn, fotografiranju le-teh in njihovi primerjavi.

Na koncu smo vse pridobljene podatke uredile ter jezikovno pregledale. Sledila je še izdelava makete najbolj avtohtone poljske opekarne pri nas.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 OPEKARSTVO NA LJUBEČNI

Domača obrt ali rokodelstvo je razvito že stoletja. Razvilo se je predvsem v krajih, kjer kmetovanje ni prineslo dovolj zaslužka ter med revnejšim prebivalstvom in je tako vedno predstavljalo dodaten vir zaslužka. Poleg izdelovanja »suhe robe«, se je v raznih slovenskih krajih že zelo kmalu razvilo pletarstvo, čipkarstvo, kovaštvo in tudi opekarstvo.

Ljubečna je znana po nahajališčih kvalitetne gline. Zato ne preseneča, da so se na tem mestu razvile poljske opekarne ali pečnice, kot jih imenujejo domačini. Ime poljske opekarne so dobile zaradi tega, ker so bile postavljene v sklopu kmetije. Opekarstvo je bila kmetova dopolnilna dejavnost in mu je nudila dodaten vir zaslužka. Delo je bilo sezonsko in so ga opravljali vsi domači, tudi otroci.

Prve navedbe o poljskih opekarnah na Ljubečni so iz leta 1820. Močno so vplivale na življenje vaščanov. Prvotna redka kmečka naselja so se zgostila, ker je delo na opekarnah omogočilo večji zaslužek najrevnejšim vaškim prebivalcem. Tako bi naj bilo že v 18. in 19. stoletju na Ljubečni 11 poljskih opekarn: Vovkova, Zg. Rezarjeva, Trobiževa, Svetčeva, Šumarjeva, Juterškova, Mirnik - Jurčakova, Kegeljčeva, Tinova in Koželjeva, po ena pa v Začretu in Lipovcu.

V drugi polovici 19. stoletja naj bi število poljskih opekarn zraslo že na 16. Poleg le-teh pa je na Ljubečni že okoli leta 1890 napredni in podjetni mož, posestnik Štefan Koželj postavil tovarno za izdelovanje opeke, imenovano Ringofen, kjer so na leto izdelali 3–4 milijone opek. Do večje povečave tovarne je prišlo leta 1901. Takrat je tovarna imela okrog 50 delavcev. Po Štefanovi smrti se je Franc Sodin poročil z njegovo ženo in prevzel opekarno. Leta 1935 je opekarno prevzel Stanko Sodin. Ta je ponovno moderniziral opekarno

V začetku 20. stoletja je bilo na Ljubečni 50 cigonc, ob začetku 2. svetovne vojne pa le še 32. Po letu 1945 so ročno izdelavo opeke začeli opuščati. (povzeto po raziskovalni nalogi Opekarstvo v Ljubečni).

Danes izdelujejo opeko le še v dveh opekarnah, v Čatrovi in Hojnikovi opekarni, kjer se trudijo ohranjati in razvijati domačo obrt.

Slika 1: **Industrijska opekarna na Ljubečni**
(VIR: Opekarstvo v Ljubečni, 1972)

2.2 ARHITEKTURA POLJSKIH OPEKARN

V preteklosti so poljske opekarnice naredili v obliki, ki je ustrezala njenemu namenu in je bila vključena v okolico. Služila je za izdelovanje, sušenje, žganje in skladiščenje opeke. In vse do današnjih dni se njen namen ni spremenil.

V samih začetkih je imela opekarna samo en prostor, ki je služil istočasno izdelavi, sušenju, žganju in skladiščenju opeke. Kasneje pa so začeli graditi opekarnice, ki so bile sestavljene iz dveh ločenih prostorov, sušilnice in opekarnice. Ta videz so opekarnice na Ljubečni ohranile do danes. Sušilnica in opekarna sta ločeni, vendar še vedno zelo blizu zaradi postopka izdelave opeke, ki zahteva hitrost. Največkrat sta obe postavljeni v bližini nahajališča gline.

Sušilnica služi za oblikovanje in sušenje opeke. Tloris sušilnice je pravokoten. Je lesena zgradba, ki spominja na kozolec. Sušilnica je pokrita z doma izdelano strešno opeko. Sušilnica nima sten oz. so le-te dobro zračne, da se opeka dobro presuši. Streho podpirajo leseni stebri – sohe. Tla so v večini iz zbite gline. Sušilnica ima kar dve nadstropji. V prvem (spodnjem) nadstropju izdelujejo zidake. V drugem (zgornjem ali podstrešnem) prostoru pa izdelujejo strešnike ali bobrovce (povzeto po raziskovalni nalogi Arhitektura poljskih opekarn).

Opekarna je namenjena žganju in skladiščenju opeke. Njena arhitekturna zasnova je zanimivejša od sušilnice. Tloris opekarnice je pravokoten. Glavna značilnost opekarnice je peč, ki je narejena iz doma narejenih zidakov, ki dobro zadržujejo toploto. Peč ni pri vseh opekarnah na istem mestu. Na eni strani je odprtina, skozi katero spravijo opeko v peč. Ko je peč napolnjena, odprtino zazidajo. Peč kurijo skozi kurišča. Peči imajo tri, nekatere večje tudi štiri kurišča. Na vrhu je peč odprta, zato imajo nekatere strehe dvignjeno streho nad pečjo v obliki nape. Streha je dvokapna in dvakrat lomljena. Srednji del strehe je strmejši, stranska dela strehe pa se spuščata položneje. Tudi streho sušilnice podpirajo leseni stebri, le redko zidani (povzeto po raziskovalni nalogi Arhitektura poljskih opekarn).

2.3 POSTOPEK ROČNE IZDELAVE OPEKE

Za izdelavo opeke potrebujejo opekarji kvalitetno glino. Delovni proces traja več mesecev. Glino (ilovico) ročno nakopljejo že v jesenskem času. Glino najprej izkopljejo, jo premečejo, nato pa jo pustijo prezimiti. Ob koncu aprila oziroma v začetku maja glino večkrat prekopljejo ter dolivajo vodo. Nato jo pregnetejo z nogami. Takšno glinsko malto imenujemo mort. Ko ta postane primerna za obdelavo, jo s samokolnicami zvoziijo v sušilnico.

Slika 2: **Orodje, ki se uporablja pri izdelavi opeke.**
(fotografirano 25. januarja 2006)

Za izdelavo opeke potrebujejo tudi posebno orodje (slika 2): lok (locn), v katerega je vpeta žica, poseben nož, ploščo (štecl), ki jo za vsako narejeno opeko popeskajo, in poseben lesen model (modelkneht).

Najprej z nožem odrežejo od kupa nekaj morta ter ga povaljajo po posebnem pesku, da se le-ta ne bi prijemal na model. Mort nato vržejo v model, ki stoji na plošči. Potem vse skupaj primejo, dvignejo v zrak in udarijo po mizi, da se mort enakomerno porazdeli po modelu. Odvečen mort odstranijo z lokom (slika 3). Model nato obrnejo in tako nastane opeka.

Slika 3: **Gospod Pešec pri izdelovanju opeke**
(fotografirano 16. decembra 2005)

Slika 4: **Štosana opeka**
(fotografirano 16. decembra 2005)

Opeko z dvema tankima ploščama (štink'lcoma) odnesejo na popeskana tla, kjer se suši tako dolgo, da jo lahko potem zložijo na lesene deske (štosajo) (slika 4). Tako naredijo prostor za drugo opeko in pospešijo njeno sušenje. Če se opeka prehitro suši, razpoka.

Ko je opeka suha, jo s samokolnicami pripeljejo v peč. Tam jo zložijo eno na drugo in pri tem pazijo, da se opeka ne stika. Peč napolnijo do vrha. Ob robovih pa naložijo strešno opeko, ki stoji pokonci. Surovo opeko prekrijejo z žgano opeko (naredijo rjo) (slika 5), da preprečijo vdor zraka. Ko je peč zapolnjena, zadelajo še odprtino, skozi katero so vozili opeko. Tako je vse pripravljeno za žganje.

Slika 5: **Rja**
(fotografirano 16. decembra 2005)

Slika 6: **Kurišče s šibkim ognjem**
(fotografirano 16. decembra 2005)

Za kurjavo uporabljajo predvsem hrastova in bukova drva. Prvih 12 ur kurijo s šibkim ognjem (slika 6), nato pa z vedno močnejšim, dokler ni opeka razbeljena. Po 36 urah kurišča delno zazidajo. Kurijo približno 100 ur. Ko je opeka dovolj žgana, nehajo kuriti in popolnoma zaprejo kurišča, da ne pride v peč mrzel zrak in da se opeka počasi ohladi. To traja en teden.

V poljskih opekarnah izdelujejo poleg klasičnih zidakov tudi polzidake ter strešno opeko (bobrovce). V enem dnevu delavci naredijo približno 1000 opek (eno trifo).

3 RAZISKOVALNO DELO

3.1 ANKETA

3.1.1 Anketni vprašalnik

Smo učenke devetega razreda in delamo raziskovalno nalogo z naslovom TISTO MALO, KAR JIH JE ŠE OSTALO. Prosimo vas, če lahko odgovorite na vprašanja. Z vašo pomočjo bomo pridobile podatke, ki nam bodo v pomoč pri nadaljnjem raziskovanju.

Ina, Sara in Stina

1. Spol:

- moški
- ženski

2. Starost:

- do 20 let
- od 21 do 40 let
- od 41 do 60 let
- nad 61 let

3. Ali poznate izraz poljska opekarna?

- da
- ne

4. Ali poznate izraz cigonca?

- da
- ne

5. Ali veste, kje na Ljubecni se nahajajo oz. so se nahajale poljske opekarne?

6. Ali veste, kako so zgrajene poljske opekarne?

7. Ali menite, da se poljske opekarne na Ljubečni razlikujejo med sabo?

- da – opišite v čem: _____
- ne

8. Kaj menite, zakaj opekarstvo na Ljubečni propada?

9. Ali veste, čigava je najstarejša poljska opekarna na Ljubečni, ki jo še lahko vidimo, in koliko je stara?

10. Ali poznate še kakšen kraj v Sloveniji, ki je prav tako znan po poljskih opekarnah?

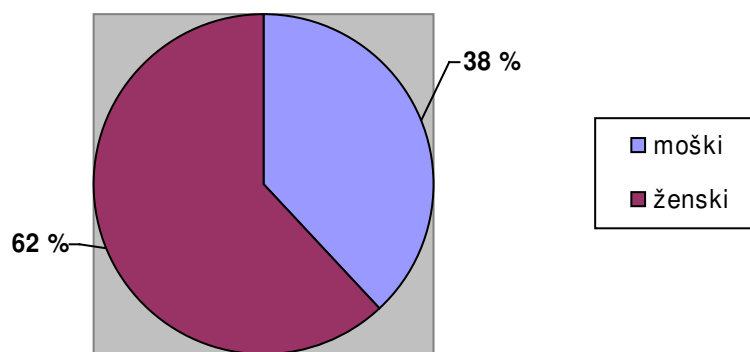
11. Ali poznate razlike med poljskimi opekarnami na Ljubečni in po drugih krajih Slovenije?

Hvala!

3.1.2 Rezultati ankete

Anketa je najboljši način pridobivanja podatkov, zato smo se tudi me odločile zanjo. Anketirale smo 50 krajanov Ljubečne. V nadaljevanju sledijo rezultati ankete in njena analiza.

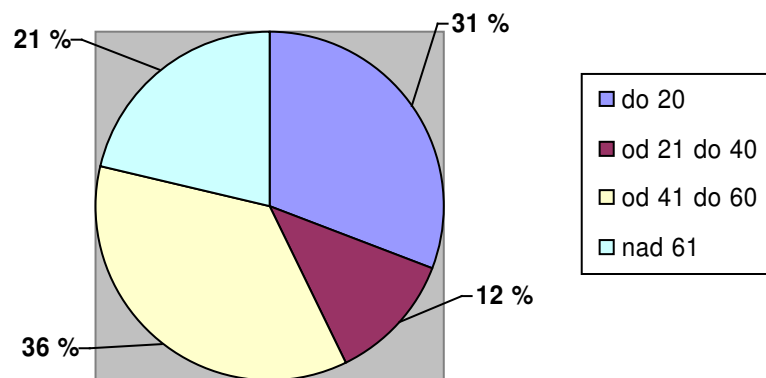
1. Spol

Graf 1: Delež anketiranih glede na spol

Anketirale smo 62 odstotkov žensk in 38 odstotkov moških.

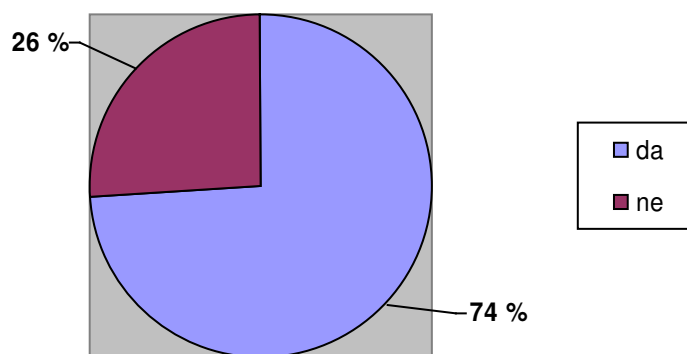
2. Starost

Graf 2: Delež anketiranih glede na starost

31 odstotkov vseh anketiranih je bilo starih do 20 let, 12 odstotkov vprašanih je bilo starih od 21 do 40 let, 36 odstotkov od 41 do 60 let, 21 odstotkov vseh anketiranih pa je bilo starih nad 60 let.

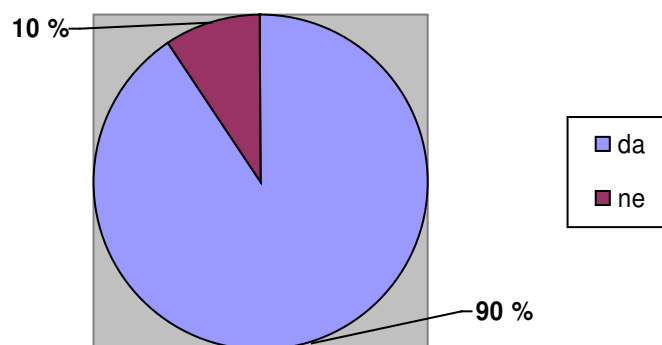
3. Ali poznate izraz poljska opekarna?

Graf 3: Delež poznavanja izraza poljska opekarna

Kar 74 odstotkov vseh anketiranih pozna izraz poljske opekarne, le 26 odstotkov pa tega izraza ne pozna.

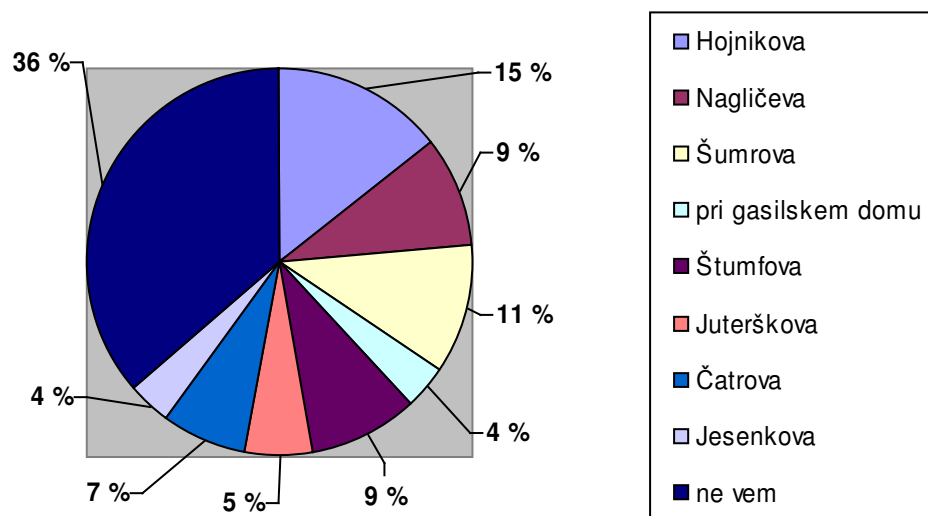
4. Ali poznate izraz cigonca?

Graf 4: Delež poznavanja izraza cigonca

Kar 90 odstotkov vseh anketiranih pozna izraz cigonce, le 10 odstotkov jih tega izraza ne pozna.

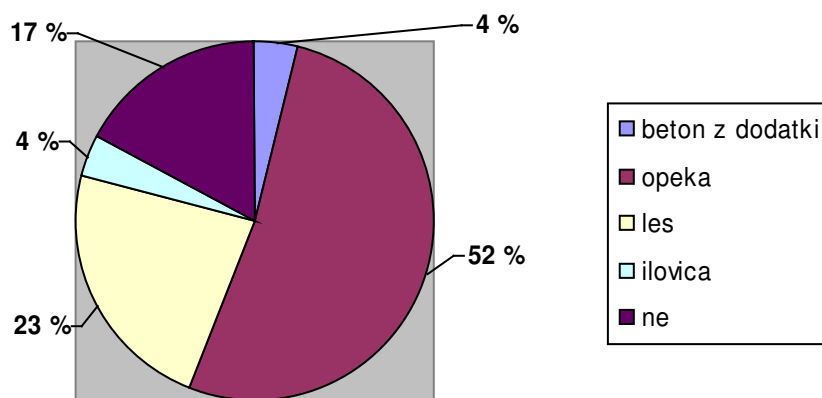
5. Ali veste, kje na Ljubečni se nahajajo oziroma so se nahajale poljske opekarne?

Graf 5: Delež anketiranih o poznavanju lokacij poljskih opekarn

Največ (15 odstotkov) anketiranih pozna Hojnikovo opekarno, sledijo ji Šumrova opekarna z 11 odstotki ter Nagličeva in Štumfova opekarna vsaka s po 9 odstotki. Čatrovo opekarno pozna 7 odstotkov vseh vprašanih, sledi ji Juterškova s 5 odstotki, Jesenkova opekarna in opekarna pri gasilskem domu pa sta prejeli vsaka po 4 odstotke glasov. Anketirani so navedli še nekaj drugih poljskih opekarn na Ljubečni: Koštomajevo, Štiglovo, Mehulovo, Krpenovo, Zimularjevo, Samehovo, Podpečanovo in poljsko opekarno pri Vrčku.

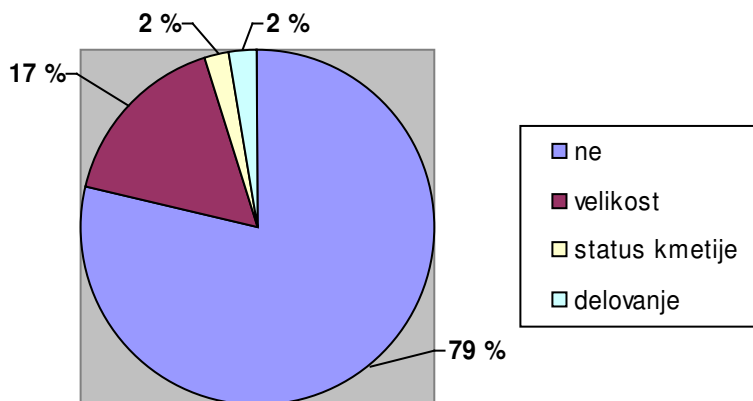
6. Ali veste, iz česa so zgrajene poljske opekarne na Ljubečni ?

Graf 6: Poznavanje zgradbe poljskih opekarn na Ljubečni

Največ vprašanih meni, da so poljske opekarne na Ljubečni zgrajene iz opeke (52 odstotkov), 23 odstotkov jih meni, da so zgrajene iz lesa, 4 odstotki vprašanih menijo, da so zgrajene iz ilovice in prav tako 4 odstotki vprašanih mislijo, da so zgrajene iz betona z dodatki.

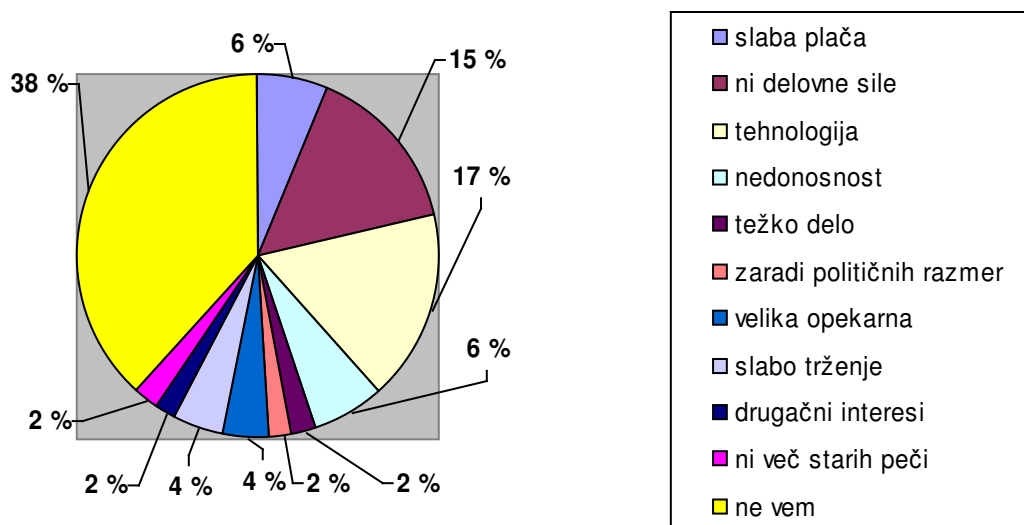
7. Ali menite, da se poljske opekarne na Ljubečni med seboj razlikujejo in v čem?

Graf 7: Razlike med poljskimi opekarnami na Ljubečni

Kar 79 odstotkov anketiranih meni, da se poljske opekarne na Ljubečni med seboj ne razlikujejo. 31 odstotkov pa jih meni, da se med sabo razlikujejo, in sicer: 17 odstotkov anketiranih misli, da se med seboj razlikujejo po velikosti, 2 odstotka anketiranih meni, da se opekarne med sabo razlikujejo po delovanju, prav toliko pa jih je mnenja, da se med seboj razlikujejo po statusu kmetije.

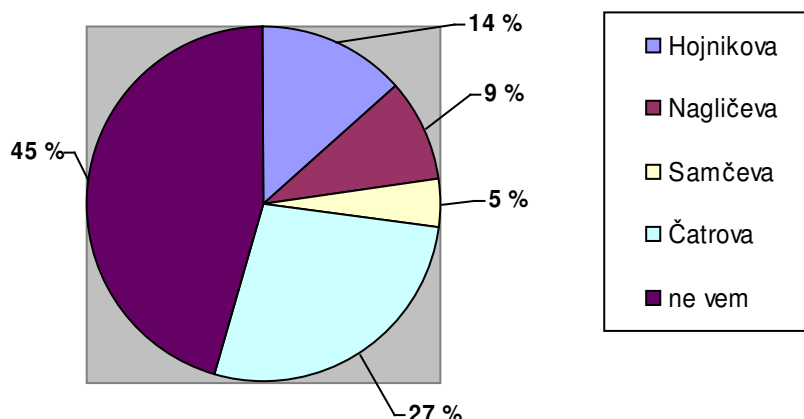
8. Kaj menite, zakaj opekarstvo na Ljubečni propada?

Graf 8: Možni razlogi za propad opekarstva na Ljubečni

18 odstotkov vprašanih meni, da ta dejavnost izumira zaradi novejšje tehnologije, 15 odstotkov jih meni, da je posledica propadanja opekarn pomanjkanje delovne sile. Anketirani prav tako menijo, da je razlog propadanja povezan tudi z denarjem: 6 odstotkov jih misli, da je delo slabo plačano in prav toliko, da je izdelava opeke nedonosen posel. 4 odstotki anketiranih pa menijo, da sta za propad poljskih opekarn kriva slabo trženje in velika opekarna. Drugi dejavniki, ki so jih anketirani še našli v anketi, so bili težko delo, politične razmere, drugačni interesi ljudi. 39 odstotkov anketiranih pa ne ve razlogov, zakaj poljske opekarne na Ljubečni propadajo.

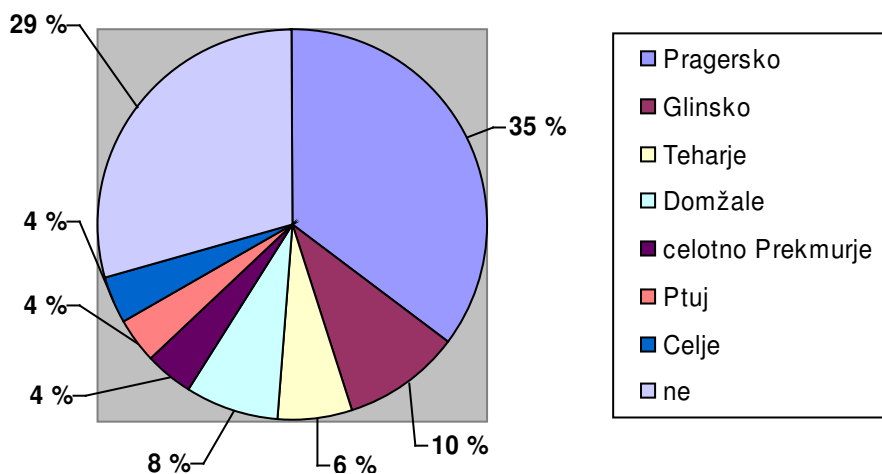
9. Ali veste, čigava je najstarejša poljska opekarna na Ljubečni, ki jo še lahko vidimo, in koliko je stara?

Graf 9: Najstarejša poljska opekarna na Ljubečni

Kot je razvidno iz grafa, skoraj polovica, se pravi 45 odstotkov, anketiranih ne ve, katera še stoječa opekarna je najstarejša. 27 odstotkov anketirancev ve, da je najstarejša od še stoječih prav Čatrova opekarna. Ostalih 28 odstotkov pa se porazdeli med tiste, ki menijo – a menijo napačno, da je najstarejša Hojnikova opekarna (14 odstotkov), Nagličeva (9 odstotkov) oz. Samčeva (5 odstotkov).

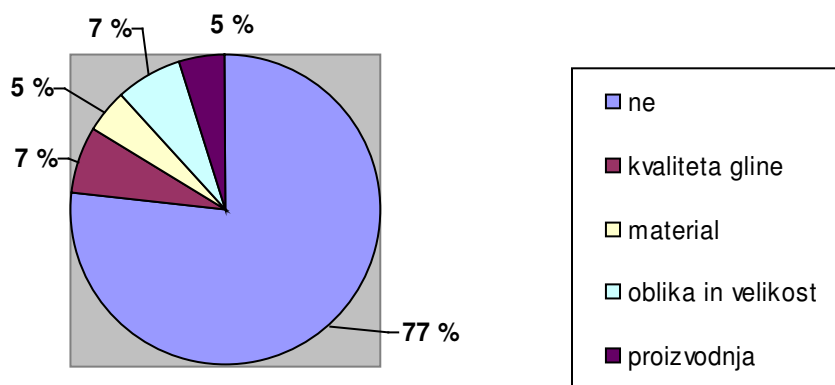
10. Ali poznate še kakšen kraj v Sloveniji, ki je prav tako znan po poljskih opekarnah?

Graf 10: Nahajanje poljskih opekarn po Sloveniji

35 odstotkov anketiranih meni, da je po poljskem opekarstvu znan Ptuj, 10 odstotkov jih je mnenja, da so se tudi na Glinskem ukvarjali z opekarstvom. Sledijo Domžale z 8 odstotki, Teharje s 6 odstotki, po 4 odstotke glasov pa so prejeli celotno Prekmurje, Ptuj in Celje. 29 odstotkov vprašanih ne pozna nobenega kraja, ki bi bil znan po poljskem opekarstvu. Nekateri vprašani pa so poleg omenjenih našli še Ormož, Trbovlje, celotno Primorsko, Bukovžlak, Poljčane, Domžale in Žalec.

11. Ali poznate razlike med poljskimi opekarnami na Ljubečni in po drugih krajih Slovenije?

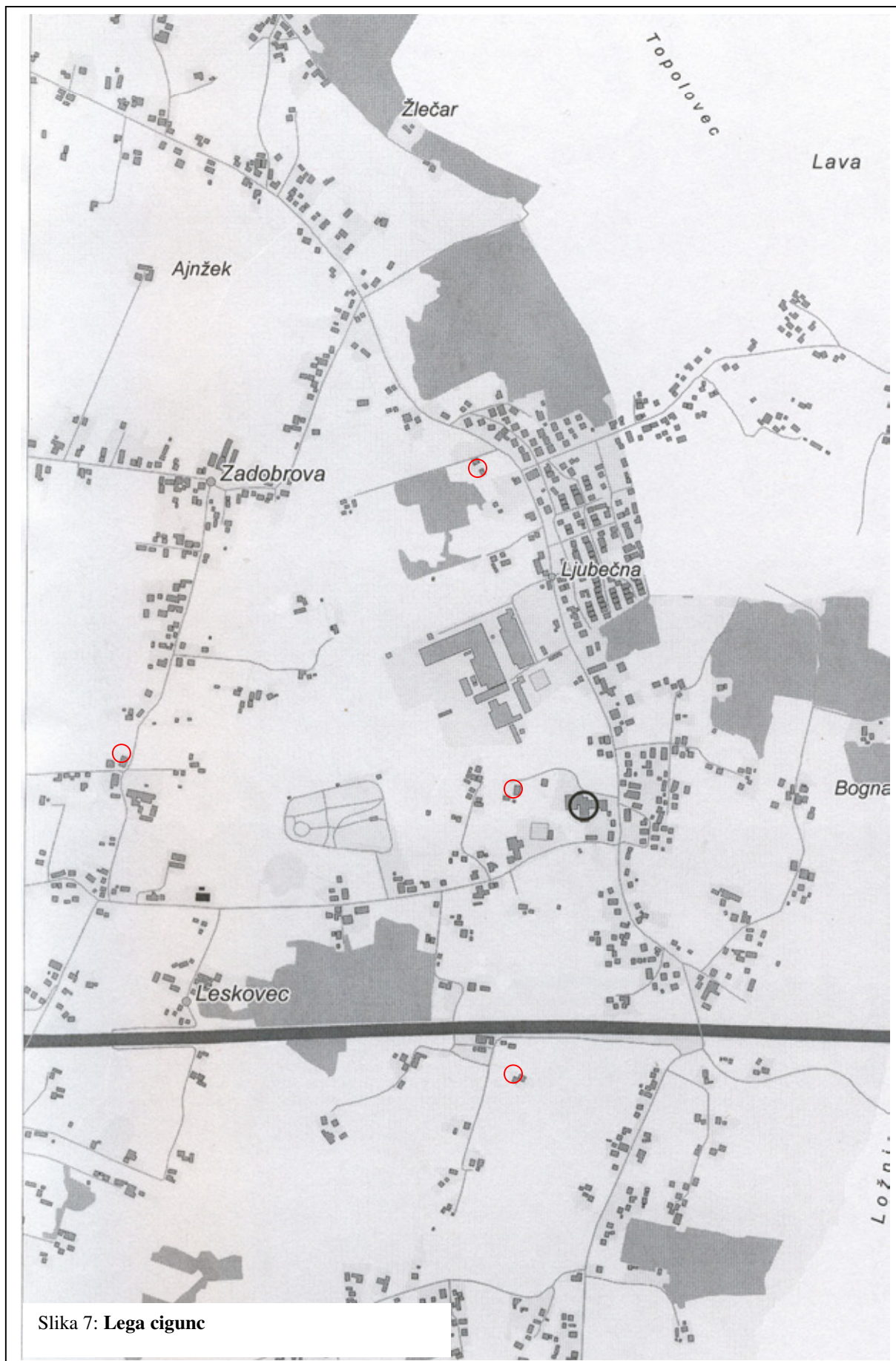
Graf 11: Razlike med poljskimi opekarnami na Ljubečni in drugod po Sloveniji

Kar 76 odstotkov vseh anketiranih ne pozna razlike med poljskimi opekarnami na Ljubečni in po drugih krajih Slovenije. 7 odstotkov anketiranih je v anketi navedlo obliko in velikost, prav toliko odstotkov anketiranih pa je navedlo kvaliteto gline. Nekateri so menili, da se poljske opekarne po Sloveniji razlikujejo po materialu, ki ga uporabljajo, in proizvodnji.

3.2 PRIMERJAVA POLJSKIH OPEKARN NA LJUBEČNI

V preteklosti je bilo na Ljubečni več deset poljskih opekarn. Vendar so z leti le-te začele propadati. Ravnatelj naše šole nam je bil pri našem raziskovanju v veliko pomoč in nam priskrbel slikovni material, posnet leta 1980, na katerem so še vidne nekatere izmed poljskih opekarn na Ljubečni.

Petindvajset let kasneje smo na Ljubečni odkrile samo še štiri poljske opekarne. Dve izmed njih sta še delujoči, dve pa vidno propadata. V nadaljevanju bomo opisale poljske opekarne, ki so nekoč še delovale na Ljubečni ter tistih nekaj, kar jih je ostalo do današnjih dni.

Slika 7: Lega cigunc

3.2.1 Štumfova opekarna

Slika 8: Štumfova opekarna
(VIR: Friderik Cokan, 1980)

3.2.2 Nagličeva opekarna

Lastnik te poljske opekarnice je bil Franc Naglič. Ta opekarna ne stoji več. Imela je opekarno in sušilnico. Strehi sta bili pokriti z ročno izdelano opeko. Opekarna in sušilnica sta stali na lesenih stebrih. V sušilnici so skozi vso leto shranjevali opeko.

Slika 9: **Nagličeva opekarna**
(VIR: Ljubečna skozi čas, 1986)

3.2.3 Samčeva opekarna

Samčeva opekarna se nahaja v bližini gasilskega doma.

Danes opekarna ne služi več izdelavi opeke. Opekarna je odprta z vseh strani, kot pred leti. Streha je bila že v preteklosti krita z ročno izdelano strešno opeko. Leta 1980 je ta opekarna še imela dimnik, danes pa ni več viden. Njegovo mesto so prekrili s strešno opeko. Opekarno podpirajo še prvotni leseni stebri, le enega so dodali. Na levi strani so popustili stebri in manjša streha na stranskem delu opekarne se je zrušila.. Peč, ki se nahaja na sprednjem delu je bila že pred mnogo leti zgrajena iz opeke. V prvotni obliki se je ohranila tudi do danes, le vhod se je nekoliko zrušil. Na vrhu peči se dobro vidi drugo nadstropje, ki je zgrajeno iz lesa. Okno v drugem nadstropju je bilo v preteklosti prekrito z leseno mrežo. Sedaj to okno vidno propada in nima več mreže. Tla so bila prvotno iz zbite gline, danes pa jih je prerasla trava.

Slika 10: **Samčeva opekarna leta 1980**
(VIR: Friderik Cokan, 1980)

Slika 11: **Samčeva opekarna sedaj**
(fotografirano 25. januarja 2006)

Sušilnica se nahaja v neposredni bližini opekarne. Stoji na 15 lesenih podpornih stebrih, prav tako kot v preteklosti. Leseno drugo nadstropje se je ohranilo do danes. Spodnji prostor je že vsa leta iz vseh strani odprt. Prvotno so imeli vhod na podstrešje zaprt z dvokrilnimi vrati. Do danes se je ohranilo samo eno krilo vrat, ki pa tudi propada.

Slika 12: **Samčeva sušilnica leta 1980**
(VIR: Friderik Cokan, 1980)

Slika 13: **Samčeva sušilnica sedaj**
(fotografirano 25. januarja 2006)

3.2.4 Čatrova opekarna

Čatrova opekarna je najstarejša poljska opekarna na Ljubečni ter ena od dveh še delujočih. Je edina, ki je zaščitena kot kulturni spomenik. Nahaja se v Leskovcu, ob avtocesti Maribor–Ljubljana.

Pri prekrivanju strehe so uporabili ročno izdelano strešno opeko, ki se je ohranila do danes. Oblika strehe se malo razlikuje od preostalih opekarn. Osrednji del strehe je strmejši, položnejša dela strehe pa sta povezana s streho ob strani. V stranskem delu opekarne imajo shranjena drva. Streho podpirajo leseni stebri. V osrednjem delu opekarne je peč, ki se je ohranila do danes. Poljska opekarna je že od nekdaj odprta z vseh strani, v preteklih letih pa so jo zaščitili z ograjo. Tla so kot pri vsaki opekarni iz zbite gline in so se ohranila do danes.

Slika 14: Čatrova opekarna leta 1980
(VIR: Friderik Cokan, 1980)

Slika 15: Čatrova opekarna danes
(fotografirano 25. januarja 2006)

Sušilnica je ostala v svoji prvotni stanje. Stoji na lesenih stebrih. Zgornje nadstropje je zaprto z deskami. Sušilnico uporabljajo za shranjevanje opeke. Tudi tu so tla iz zbite gline.

Slika 16: Čatrova sušilnica
(fotografirano 25. januarja 2006)

3.2.5 Šumrova opekarna

Ta opekarna ne deluje več. Je edina med poljskimi opekarnami na Ljubčeni, ki je imela in še ima nosilne stebre iz opeke, poleg teh pa ima še lesene. Pred 25 leti je imela opekarna peč v osrednjem delu opekarne, danes te peči ni več. Do današnjih dni pa se je ohranil dimnik. Arhitekturna zasnova strehe je bila v preteklosti tipična. Osrednji del je bil strmejši, na straneh pa je bila streha položnejša. Danes se je položnejši del strehe ohranil samo na eni strani. Streha je pokrita z ročno izdelano opeko. V desnem kotu opekarne je danes dozidan prostor, v katerem naj bi tudi prebivali. Hkrati je edina opekarna, ki združuje tako opekarno kot sušilnico v enem prostoru.

Slika 17: Šumrova opekarna leta 1980
(VIR: Friderik Cokan, 1980)

Slika 18: Šumrova opekarna sedaj
(fotografirano 25. januarja 2006)

3.2.6 Hojnikova opekarna

Hojnikova poljska opekarna je stara okoli 100 let in se nahaja v Trnovljah pri Celju.

V vseh letih se ni veliko spremenila, saj pri njih še vedno ohranjajo domačo obrt – izdelovanje opeke. Njihova opekarna je razdeljena na dve poslopji: na opekarno in sušilnico. V osrednjem delu opekarne se nahaja peč. Peč je zidana iz doma narejenih zidakov in ima štiri kurišča. Na vrhu je odprta. Opekarno uporabljajo tudi za shranjevanje opeke. Streha je na sredini strmejša, ob straneh položnejša. K opekarni je dodana tudi skladovnica drv. Vsi stebri, ki podpirajo streho, so leseni. Tla so iz zbite gline. Okoli peči so razni pripomočki za ročno izdelavo opeke. Današnja opekarna na strehi nima več nadstreška za izhod dima.

Slika 19: Hojnikova opekarna leta 1980
(VIR: Jana Draksler, 1986)

Slika 20: **Hojnikova opekarna sedaj**
(fotografirano 19. decembra 2005)

Sušilnica je namenjena shranjevanju in sušenju opeke. Pred desetimi leti so dodatno podaljšali njeno streho. Stebri so leseni, v zemlji so podprti še z malimi betonskimi stebri. Sušilnica je danes iz dveh smeri zaščiten proti dežju. Tla so iz zbite gline.

Slika 21: **Hojnikova sušilnica sedaj**
(fotografirano 19. decembra 2005)

3.3 POLJSKE OPEKARNE PO SLOVENIJI

Ko smo končale z raziskovanjem po Ljubečni, smo se odločile, da bomo pogledale še malo širše po Sloveniji. Kraje s poljskimi opekarnami smo iskale s pomočjo interneta, literature, ankete in ustnih virov. Našle smo nekaj krajev v vzhodni Sloveniji, ki so znani po opekarstvu: Pragersko, Lendava, Puconci, Križevci ..., vendar v teh krajih nismo zasledile kmečkih poljskih opekarn. Raziskovalna pot pa nas je zanesla še v en prekmurski kraj, v Pečarovce h gospodu Zelkotu. Tudi tukaj nismo zasledile kmečkih poljskih opekarn. Se pa v Pečarovcih ukvarjajo z lončarstvom. Peči, ki jih uporabljajo za žganje keramike, so v preteklosti uporabljali tudi za žganje opeke. Če so domačini potrebovali opeko za zidanje hiš ali drugih objektov, so na tistem mestu postavili peč, naredili opeko in jo nato žgali. Po končanem žganju so peč enostavno podrli. Vendar te peči niso podobne našim pečem v poljskih opekarnah. Peči so sezidane iz zidakov, na vrhu zaprte, ometane z glino in kupolaste oblike ter precej manjše.

Slika 22: **Lončarska peč**
(fotografirano 18. februarja 2006)

Med raziskovanjem smo zasledile še en kraj v Sloveniji, kjer so se ukvarjali z opekarstvom. To so Bilje blizu Gorice. V knjižnici smo našle knjigo Nataše Nemeč Bilje, v kateri smo zasledile zapis, ki opisuje opekarstvo v Biljah pred 1. svetovno vojno. Prav tako smo zasledile tudi knjigo *Il fuoco cammina*, v kateri je omenjena avtorica opisala opekarne med Idrijo in Vipavo. Ker je omenjena knjiga pisana v italijanščini, smo želele govoriti z avtorico, vendar ta ni bila dosegljiva. Zato ne vemo, ali so v tem predelu Slovenije še vidne opekarne poljskega tipa ali ne. Iz knjige Bilje pa je razvidno, da se tradicionalna postopka izdelave opeke v našem kraju in v Biljah ne razlikujeta bistveno. Razlika je v poimenovanju določenih pripomočkov za izdelovanje opeke (samokolnica – karjola) in v imenovanju peči (hrovatina).

4 ZAKLJUČEK

Ob izdelavi naše naloge smo spoznale, kako pomembno je ohranjati obrti iz časa naših babic in poprej. Ni nam žal vsega truda in časa, ki smo ga vložile v nalogo, saj smo se ob njenem nastajanju veliko naučile, se seznanile s pomembnim delom zgodovine našega kraja in predvsem s pomembno etnološko značilnostjo le-tega.

Nekaj naših hipotez se je izkazalo za pravilne:

- Predvidevale smo, da večina ljudi pozna izraz poljska opekarna in s pomočjo naših anketnih vprašalnikov ugotovile, da večina vprašanih pozna ta izraz. Mislimo pa, da bi bil rezultat lahko še boljši, saj smo anketirale domačine.
- Prav tako smo predvidevale, da je na Ljubečni malo delujočih poljskih opekarn, zato se nismo preveč čudile nizki številki. Na Ljubečni delujeta le še 2 opekarni, včasih pa jih je bilo mnogo več.
- Tretjo hipotezo smo morale zavreči. Kot se je izkazalo, je najstarejša poljska opekarna stara okoli 200 let, to pa je za 100 let več, kot smo predvidevale.
- Četrta hipoteza se je izkazala za pravilno. Opekarne se do današnjih dni niso bistveno spremenile. Po arhitekturni zasnovi se med sabo bistveno ne razlikujejo. Razlikujejo se le v podrobnostih, kot so: pozicija peči, število kurišč, pozicija sušilnice, dimnik (ene ga še imajo, druge ne).
- Na žalost lahko tudi zadnjo hipotezo potrdimo. Izkazalo se je, da zelo malo ljudi pozna ročni postopek izdelave opeke.

V raziskovalni nalogi smo zbirale podatke iz različnih virov. S pomočjo pisnih in ustnih virov smo raziskale, kako poteka tradicionalen postopek izdelave opeke, kako se je opekarstvo na Ljubečni razvijalo skozi leta, kdaj je doživelo svoj veliki vzpon in počasen a usoden padec. V ogromno pomoč so nam bili domačini.

V posebno veselje pa nam je bilo terensko delo. Da je raziskovanje zelo zanimivo, smo spoznale že prvič, ko smo delile ankete in se smejale šalam in spominom domačinov. Čeprav ustno izročilo ni vedno natančno, so nam vseeno postregli s tistimi podatki, ki smo jih najbolj potrebovale in ki jih v knjigah in ostali literaturi nismo zasledile. Pomemben del našega raziskovanja je bilo tudi fotografiranje, saj smo ugotovile, da nimajo ne v zgodovinskem arhivu ne na krajevni skupnosti nobenega slikovnega materiala o naših poljskih opekarnah.

Čeprav nas etnologija uči, da moramo čuvati našo materialno, družbeno in duhovno kulturo, tega ne znamo. Počasi, počasi jih ne bo več – opekarn na Ljubečni namreč. Poleg poljskih opekarn pa bi morali ohraniti tudi duh opekarstva, ki je prisoten med ljudmi. Vendar tudi ta, tako kot poljske opekarne, počasi tone v pozabo.

Ker »naše cigonce«, vsaj tisto malo, kar jih je še ostalo, ne smejo propasti, apeliramo na vse odgovorne, da se vse poljske opekarne zaščitijo kot kulturni spomenik, čeprav je Čatrova opekarna zaščitena. Ugotavljamo, da smo v Sloveniji mogoče edini kraj, kjer lahko še vidimo poljske opekarne, kjer živijo ljudje, ki še vedno izdelujejo opeko ročno in s tem ohranjajo domačo obrt.

Upamo, da se bodo Ljubečani še pravočasno zavedeli, kakšen kulturni zaklad imamo in se bodo združili ter prepričali, da živa zgodovina umre. Morda se bo cigoncam kdaj le nasmehnila sreča in bodo spet zaživele, kot so živele in delovale nekoč.

5 LITERATURA

5.1 PISNI VIRI

- BRECL, M.: Ljubečna skozi čas: Ob praznovanju praznika občine Celje na Ljubečni. Ljubečna: KS Ljubečna, 1986.
- NEMEC, N.: Bilje kronika. Bilje: KS Bilje, 1989 .
- BRECL, M., ur.: Opekarstvo v Ljubečni. Celje, 1972.
- VREČKO, T., GOLNER, M., ROSTOHAR, M., TRAUNER, U.: Arhitektura poljskih opekarn v Ljubečni. Raziskovalna naloga. Celje, 1989.
- ARČAN, P., AVŽNER, G., BRECL, B.: Kako smo živeli? Kmečke poljske opekarne. Raziskovalna naloga. Celje, 1986.
- DAUGUL, R., FEDERNSBERG, N., GODEC, N.: Opekarstvo v Ljubečni. Raziskovalna naloga. Ljubečna, 1999.

5.2 USTNI VIRI

- Gospod Emil Hojnik, Trnovlje pri Celju, 16. december 2005, ustni vir.
- Gospod Martin Grosek, Ljubečna, 20. december 2005, ustni vir.
- Gospod Friderik Cokan, Ljubečna, 5. januar 2006, ustni vir.
- Gospod Jožef Flisar, Krog pri Murski Soboti, 18. februar 2006, ustni vir.
- Gospod Jože Zelko, Pečarovci, 18. februar 2006, ustni vir.
- Gospod Bojan Cvelfar, Zgodovinski arhiv Celje, 23. februar 2006, ustni vir.
- KS Bilje, 6. januar 2006, telefonski pogovor.
- Gospod Andrej Malnič, Goriški muzej, 6. januar 2006, telefonski pogovor.
- Gospa Zdenka Matjašič, 6. januar 2006, telefonski pogovor.
- KS Pragersko, 6. januar 2006, telefonski pogovor.
- KS Križevci, 6. januar 2006, telefonski pogovor.
- KS Puconci, 6. januar 2006, telefonski pogovor.